

اوارده ده : برطاقم آتونه لر عرك
مستلری بو صای ایلله بیتدی .
یکیکدیرمه دن پاره لرخی کوندردره
آتونه لرخی یکیلتمه لرخی رجا ایدهرق .

ت . ی .

تورک یوردی

ناشری : تورک یوردی

موقت مدیری : جلال سامر

یل ۶ جلد ۱۳ صای ۱۴۲

۳۰ آغستوس ۱۳۳۳

۱۳۳۳ صای ۱۴

کلین ايجونه

کلین ، قینه یاقالم
 اوغلانک سوزی عاتالم
 یتمزسه ازیجی قاتالم .
 آقیزک ، آقردش ، قیزک قوطلو اولسون ؛
 اورداده ، بورداده دیلک طاقلی اولسون ،

کرده کی ايجونه

اووایه سیجیم کرملر ،
 اوستنه یاغلی سرملر ،
 آرقاداشلر باشی دیرملر
 آ اوغل ، آقردش ، قیزک قوطلی اولسون ؛
 اورداده بورداده دیلک طاقلی اولسون ! ...

بو مناسبتله شوراسنی ده سویلهیم : کووکیک آلنه قینه سسورولدکن صوکره براییک مندیله
 باغلا یورمشلر . بش اون دقیقه صوکره مندیله چوزوبورلر . آرقاداشلری برر برر صیره ایله کلوب
 دامادک آووچنه پارا بیراقیورلر مش ... یو ، پک تحف ... نه ایسه ...
 ایشته مغله تورکولری و حیاتی حقنده آز چوق سویلنمه سی لازم کلن شیلر ... بو تورکولر
 میانه قاریشمش ، مثلاً :

عایشه ، نردن کلیوک ، عشاقدن ؛
 بن سنی طانیامادم ، آیفین بایفین عایشه ، بلیکده کی قوشاقدن .
 عایشه ، نردن گلیوک ، از میردن ؛
 بن سنی طانیامادم ، آیفین بایفین عایشه ، اوستکده کی قازمیردن ...

کبی بعضلری ده وار سده بونلر مغله نیک محلی تورکولری دکلدر . آیدینک دیگر طرفلرندن
 کلشدر . بالخاصه بو عایشه تورکوسی آنقره وحوالیسنده موجوددر . یالکیز شو فرق ایله که
 « آیفین بایفین عایشه » رینه « جانم » کوزل عایشه « دنیلیمکده در .

غازل فخری

آتایلره دوغری

باشی جلد ۱ — صابی ۱۲ ده در

قازانه :

پچان پازاری .. قازان مسلمانلرینک بورسہ یری ، یاخود دیلم که قازان مسلمانلرینک مخفلی ...
 بوراسنک برکنارنده بولان « بولغار » اوتلنه کیروب چیقدهجه یولم دائما پچان پازارینه اوغرایور ،

کوشه ده کی بازار جامه نك اوکنده طویلانان یاغلی کوزلی ، شیشمان قازان تجارتلرینک آرلرندن کلوب کچیوردم . بعضاً اوستره ایله قزیتدینی باشینه « قازاقول بوردک » (قالپاق) ، اوستنه قیمتدار کوردک کیمش قازان بایینک لاستیکلی آراباسیلک مغازه سنک اوکنده دوردیغنی کوردیوردم . بوراده کی ، بو ستمده کی بوتون تجارتخانلر ، مغازلر ، دپولر ، دکانلر ، خانلر ، اوتلر... هرشی قازانلرله ، اصل قازانک برلرلی اولان مسلمانلره عائددر . بورادن صاغه ، صوله ، جنوبه کیدیلیرسه «مغازلری» ، مطبعه لری ، کتبخانه لری ، چاپخانه لری کیدیلدیکی کی تورک - اسلام محلاتنه کیریلش اولور . شماله دوغری کیدیلدی «بورلاوه» کوپروسندن کچرک شهره صوکره الحاق اولونان روس محلاتنه چیقیلیر . بورایی دارالحکومت بک اوغلی طرفی کی هپ اجنی ، هپ روس .. بوراده هر شیدن زیاده روساق ، روس حیات وحرکاتی کوزه چارپار . ذاتاً حاکمیت ایله برابر اکثریت ده بو طرفه کچمش . فقط نه اولورسه اولسون قازان روسیه تورک لرینک اعتقادنجه بوندن بش عصر اولیسی اولدینی کی حالاده بر اسلام شهری صایلمقدهدر . قازانک مؤسسات علمیه ومدارسنده اوقویوب یتیشن اماملر ، عالمر دایما هر عصرده اوراسنک بر مرجع علمی ، بر مرکز دینی اولدینی فکرنی نشر ایتمشلردر . دورت بش عصرلق بر زمان ، تاریخ نظرنده اهمیتسز بر بوشلق تاقی اولندیغندن قازانک او اولکی دوره سی اسلاملرک ، تورکلرک دماغلرنده کی درین ایزلری سیله مه یور . قازانک یازیلی مفصل ومنتظم بر تاریخی بولنامه قله [۱] برابر بوشهره کیدن ، یاخود بو شهرک اسمنی ایشیدن بویوک وکوچوک ، دلم وجاهل بر اسلام - تورکک خیال کوزی اوکنده کنیش برلوحه ماضی آچیلیر . ایشته او ، اوراده ، اولوحده هر شیدی کوربر ، تماشا ایدر . قازان خانلقی تأسیس ایدن تیمورخان اوغلی الوغ محمد خانک بویوک موفقیتلرنی ایدیل بویونده روسلره غالب کلن ابراهیم خانک غیرتی ، قهرمان قادینک تشویقله دشمنلرینه حدلرنی بیلدیرن باجم خانک آرسلانقلرنی آلقیشلار و تحیل ایدر . فقط بری طرفده موسقوفیلرک اسارتی آلتنده ایکله ین الهام خان ایله عالمه سنه ، ینه بی آمان دشمنلرنک حایله و دسیسه لرله ترک سلطنت ایتکه مجبور قالان صاحب کرای خان ایله خلع ایدیلان صفا کرای خانک فلاکتلرینه ، زواللی سیون بیکه خاتم ایله یادکار خانک حاقبت حاللرینه آجیر وانلر ایچون آغلار...

[۱] بو مقاله نك یازلدینی تاریخندن سه کره هرشی کبی بو مسئله ده خیلی ده کیشدی: بوکون خیلی زنکین بر ملی تاریخ کتبخانه سنه مالک اولان قازان تورکلرینک قازان تاریخنه متعلق آرلرندن بعضیلری شونلردر: ۱ - سوپوم بیکه تاریخی (متلا هادی آطلاسی)؛ ۲ - قازان تاریخی (نجیب خلفین)؛ ۳ - تاتار تاریخی (ع. بطل)؛ ۳ - تاتار خانلاری (متلا قاسم بیکتول)؛ ۴ - مستفاد الاخبار فی احوال العازان والبلغار (شهاب الدین المرجانی)؛ ۵ - آثار (رضا الدین بن فخر الدین)؛ ۶ - تلفیق الاخبار و تنقیح الآثار (محمد صراف اندی)؛ ۷ - قازان تاریخی (عین الدین احرف)؛ ۸ - مدنیت تاریخندن (ع. عصمتی)؛ ۹ - ۱۰ - تواریخ بلغاریه (عبدالرحمن زبیری)؛ ۱۱ - رساله تواریخ بلغاریه ...؛ ۱۲ - بوراده اسملری یازیلان و یازیلایان بعض ذاتلرک مخالف مجموعه لرده ، رساله لرده ، سالنامه لرده وروس مجموعه وکتابلرنده چقان اثرلری و سائر... کورولیورکه بوکون دقتی بر کوز ایچون قازانک تاریخی - ولو هامی بر سورتده تحلیل و ترکیب ایدله مشده اولسون - ختک زوخی احتیاجلرنی تطبیق ایدم یله جک بدرجه ده وارددر . حکم ثابت ایتدینک سوله دیک - اوزمان دها مستفاد الاخبار و آثار ایله عین الدین ایتدینک « قازان تاریخی » و بر قاق کوچوک تواریخ بامایه دن باشقه - بر یازیلی تاریخ موجود اولمادینی زمانلره عائددر . سیاحتنامه اوز زمان قلمه آلتشددر . -- ت . ی .

او زمانده کی طاطلی حیاتی ، اوزمانده کی ملی معیشت ابله سعادت استقلالی دوشنبرده امیدلرله دالار ؛ فقط مدرسه سنک سقی اوزرینه چیقار ق طلبه سیله مدافعه ایدرکن موسقوفیلرک سونگولریله شهید ایدیلن افاضل علمادن ملا شریف قلی حضرتلرینک آل قاتلر ایچنده سوروکلندیکنی خاطر لایحه متأثر اوله رق او لوحه خاطر اتی کوره من اولور...

*
**

قازانده کوردیکم ، کوریشدیکم ، کیمسه لک هیچ بری ، بورایه آیاق آتار آتماز کوکلده فوران ایتمهک باشلایان حزن و کدری آرتدیرمقدن باشقه برایشه یارامدی .

بوراده کوردیکم بعض احوال قازان تاریخنده کی برفقرمینی خاطر لاندی : برادری کوچوک محمد خانک غلبه سی اوزرینه سرایده کی تختی ترکه مجبور قالان الوغ محمد خان ، دورت بش بیک قدر معیتی ایله ایدیل بوینده قسماً روسیه نفوذی آلتنده کی بریده حکمدارک مساعد سنه بناء یوردلری دیکمش ایدی . قیش کلنجه صغوقدن و برادری طرفدارلنک تعقیباتندن بارینق ایچون طایاغنده ، جباستان طرفنده ایدیل کنارنده قاردن ، بوزدن استحقاکلریلر یانغه باشلامش ایدی . فقط بونک اوزرینه سایه طافقنده موسقوا حکمدارلغی احراز ایدن اوچونجی واسیلی ولی نعمتی اولوغ محمد خانک واسیلی قارش اولان نازلرینک ، نیازلرینک ذره قدر تأثیری کوریلده یوردی . نهایت خان حضرتلری تمهد آلتنه گبردیرمکی دوشوندی : برادرینه غالب کله رک سرای حکومتی تکرار اله ایتدیکی صورتده خراج آلامغی ، شیمدی یه قدار آلدقلرینک ده اعاده سنی وعد و بونک مقابلده اوغانی ده ترهین ایدی یوردی . فقط زواللی خان بونک ده غنف و شدتله رد اولدیفغی کورونجه بوتون بوتونه یأسه دوشدی ، منکسر اولدی... چوق کچمه دن قرق بیک کشیک برروس اردوسنک قارشیننده قالدیفغی کوردی... آرتق روس قوتی قارشیننده اللهدن باشقه برپناه ، کندی عزمنندن باشقه استنادگاه اوله میه جغه ایمان ایتمش ایدی . سر زمین سجود اوله رق الله یالواردی . صوکره کندی عزم وقوتنه مراجعت ایتدی . قانلی بر محاربه دن صوگرا روس اردوسی محو و پریشان ایدیلش ایدی . ایشته بو وقعه دن صوگرا قازان حکومتی تأسس ایتدی.. یالکز بو قدرلده قالدی؛ ایکنجی بر محاربه ده دخی روسلر مغلوب اولوب اونا کور حکمدارده اسیر ایدیلرک محمد خان حضورنه کتیریلدی . فقط او، اونی عفو ایتدی ، صالیویردی...

*
**

قازانک ماضیسی ، تاریخی نقدر قاریشیق ، نه قدار معما آلود ایسه بو کونکی حالی ده اونسبتده کیزلی ، او نسبتده اسرار انکیزدر . بن کندی ناهمه بویه دیورم؛ چونکه اوراده جریان ایدن احوال دن هیچ برشی آ کلایه مدم . قازانک ایلری کلنلری ، متفکر اولانلری ، بزم ای بیلدیکمز ذاتلر نیچون تضیق اولئیور ؛ نیچون انظار تجسس آلتنده ازلیور ، تهدید ایدی یور . یاخود آنلرک قباحلری فالحلری وارده بنی اویره مدم . قباحلری ، فالحلری وارسه ، نیچون عالم آنلری ای طانییور ، یاخود عالمده می آلدانیور ؟

ایشته بوتون بونلری بن آ کلا یامادم . قازانک اوتنه بری ضبط ایدیله بیلن تاریخنده بوکا بگزهر

بعض شیلر خاطر لایورم ، مثلاً :

تقریباً ۹۳۰ تاریخ لرندن اعتباراً قازان خانلری دار خلافته تابع قریم خانلری طرفندن کوندریلمک باشلادیغندن ، قازان خانلی خلیفه لک ولایت ممتازده لری صرہ سنده بولنیور ، خطبه لرده خلیفه ایچون دطار ایدیایوردی . برادر زاده سی صفا کرای یزینه اقامه ایدرک قازان خانلغندن چکیلن صاحب کرای ، سلطان سلیمان قانونی طرفندن قریم خانی اعلان ایدیانجه ضمناً حاکمیتیده تکرار آینه آلمش دیمک ایدی . ۹۵۶ سنه سی قازان خانی صفا کرایک وفاتی اوزرینه برادر زاده سی دولت کرای نام ذاتی انہایله خلیفه حضرتلرینه مکتوب یازمش ایدی . فقط سلطان سلیمان بعض دالقاو قلمر - ینک تسویلاتنه قایلار ق زواللی صاحب کرای خانی قتل ایتدیررک یزینه دولت کرای قریم خانی تعین ایتش ؛ قازان خانلیده منسی ومنجل اوله رق قالمش ایدی . ایشته بو وقعه دن اوتوز اوچ سنه صو کرای یعنی ۹۶۱ ده وقعه کله جک قازان خانلی اقراضنک الک قوتلی مقدماتندن بری بو صورتله حاضر لاش ایدی...

سلطان سلیمان حضرتلری صاحب کرای خانک قتل مسئله سیله مشغول اولوب طوررکن اصل مسئله یی، قازان خانلغنک منجل برحاله بولندیغنی حقیقتاً اونوتمش می ایدی؛ یاخود اونوتماش اولدیغنی حالده اوراسنه اهمیت ویرمه مک می ایستمش ایدی؟ ایشته بن بوراده ده شو نقطه لری آکلایه مدم؟..

وقیله قازانه کلوب کیدرکن برنجی اوله رق زیارت ایتمکده بولندیغ او بویوک «مدرسه محمدیه» یی بو دفعه ده ده اونوتماش ایدم ، کیتدم ، کوردم . فقط بوده جان صیقندیسنی آرتیره قدن باشقه بر ایشه یارامدی . بوراده ده یگیدن یگی به بر تکمل دکل ، اسکی حالی بیله کورمک قابل اوله مه یوردی . برقچ بیل اولیسی او محتم بنالر تشنکان علوم وقون ایله خنجاخنچ طولو ایکن بو کون عادتا تنالشمش ، اسکی عظمت ووقار علمیسنی غائب ایتش کی کورنیوردی . عجبا یا کلیشمی کورییوردم؛ اوت ؛ یا گدیش اولستی تمی ایدرم ، فقط مع التأسف احوال بونک عکسفی کوسترییور . بو حاله کوره عجبا ده بر قاچ سنه اولیسی بوتون روسیه مسلمانلری آراسنده یکانه عالی بر مؤسسه علمیه ایکن بوندن بویله سونمکمی قاله جق ؟ عجبا بوده خان سرانی ، خان جامی ، میون بیکه مناره سی کی متروک ومنسیمی اوله جق ، عجبا اونلر کی ، بو مدرسه لرده ماضی به می قاریشوب کیده جکلر؟..

خابر ، اوت بیک کره خابر.. کوکلم بویله دییور ، بویله ایمان ایدییورم .

اوت، بو کون ظلمت ایله ، جهالت ایله کوکس کوکسه کله رک پنجه لشن بر بطن، بر عنصر تمامیه یورولش بر حالده بولنیور . فقط بری طرفده آنلرک یزینه کچه جک ، آنلرک یابدق لری دیریلده جک ادمانلی ، بیقماز ، اوصانماز یکی بر بطن ، یکی بر نسل ایریشمک اوزرهدر . ایشته بوندن صو کره کی بون تون امیدلرده آنلر اوزرینه توجه ایتش دیمکدر .

عجبا بوده می بنم خیالم؟...

-پتیمه دی-